

VAR LÅG UPPSALEN?

av Dick Wase

OBS! Denna text saknar not- och källreferenser. Den som är intresserad av dessa kan beställa tidskriften som texten är publicerad i, Haimdagar 2022 nr 5-6, här: info@haimdagar.se.

Dels med anledning av en i övrigt utmärkt artikel av Daniel Sävborg, som gör det uppenbart att "Annotationes ex scriptis Karoli episcopi Arosiensis excerptæ", med uppgiften att "hednatemplet" 1138 byggdes samman med Domkyrkan (i Gamla Uppsala), är ett falsarium och dels för att jag uppfattar det som att käll- och annan kritik sedan länge är närmast totalt frånvarande kring övertygelsen om Gamla Uppsalas roll före kristendomen som platsen för "hednatemplet" har denna text tillkommit. Sävborg menar nämligen att frågan om var samma "tempel" varit placerat är avgjord till Olof Verelius' fördel,¹ vilket jag menar är en slentrianmässigt felaktig föreställning som inte håller för en elementär kritisk granskning. Att frånvaron av kritik däremot är så uppenbar är förmodligen en följd av att (nästan) alla så slentrianmässigt godtar Gamla Uppsala som platsen för "hednatemplet" (som jag fortsättningsvis kommer att kalla "Uppsalen", se nedan) att ingen finner anledning att kritiskt ifrågasätta. Men om man skärskådar alla tillgängliga dokument vi har så finns det *inte ett enda* som utpekar Gamla Uppsala som "det" förkristna Uppsala. Som jämförelse kan man åberopa den fullständigt okritiska diskurs som rådde kring Olaf Olsens icke underbyggda kritik av bilden av nordisk hedendom, vilken nästan slaviskt anammades av forskningen under många år.² Jag menar att det är samma fenomen vi ser i accepterandet av Gamla Uppsala som den hedniska kultplatsen.

Namnet Uppsala

Jag menar, att det enbart är det senmedeltida namnet "Gamla Uppsala" som skapat en föreställning om att platsen någonsin varit den som ursprungligen kallats Uppsala. D v s att det är folketymologi som uppstått bland "vanliga" människor – och vilket fenomen är rikligt företrätt i vårt land – som ligger till grund. I den uppblussande "hyperboréiska skolan" runt bl a Olof Verelius blev "Uppsala", inte minst genom de nyupptäckta isländska sagorna, en viktig symbolisk centralpunkt. Men eftersom det då existerade en plats med namnet "Gamla Uppsala" indikerade

1
2

Olaus Magnus' bild av Uppsalen på Domberget.

det att det måste ha varit det ursprungliga Uppsala. Särskilt som där fanns gamla gravhögar och människor i trakten påstod att det var så.³

För de stornationalistiska "hyperboréerna" bör Gamla Uppsala ha framstått som en mycket ålderdomligare plats att knyta sina idéer till än Domberget i Uppsala, vilken plats de äldre källorna pekade ut. Och verkade inte tornet i Gamla Uppsala kyrka så mycket mer ålderdomligt än något i staden att det passade bra att göra det till en rest av "templet"? "Hyperboréerna" funderade och övertygade förmodligen varandra. Det gick inte an att knyta "folkens urhem" och det forna Atlantis till en plats med en medeltida domkyrka, en sådan som det fanns hundratals av över hela Europa. Gravhögarna och det "urgamla" stentornet var mycket bättre skickade. Så kom det sig att denna storsvenska idé än en gång flyttade Uppsala till Gamla Uppsala, så som det flyttats redan i början av 1100-talet (se nedan). Men, som sagt, det finns **ingen enda** källa som kan styrka att Gamla Uppsala varit det förkristna Uppsala. Jag har gått igenom samtliga dokument där Uppsala nämns, i svenskt Diplomatariums huvudkartotek (SDHK) fram till början av 1300-talet och det är – med fyra (fem) undantag som jag återkommer till – enbart **stiftet** (senare ärkestiftet) eller själva **domkyrkan** som avses. Av undantagen är det också två som är direkt anknutna till domkyrkan. Alltså var (dom)kyrkan "Uppsala" när den byggdes på 1100-talet, men det säger verkligen inte att "Gamla Uppsala" hade namnet Uppsala innan kyrkan uppfördes eller ens under den tid då domkyrkan existerade.

3

Uppsalen så som den sannolikt framställs på Sparlösaastenen med eldhärd och förfädersstolpar. Foto Wikimedia.

Vad som är viktigt är emellertid vad namnet Uppsala egentligen emanerar från och där får vi en tydlig ledning av Adam av Bremen, vilken på två ställen uttryckligen säger att det är *templet* som kallas Uppsala.⁴ Ytterligare stöd får det i Ynglingasagan, i berättelsen om Ingjald Illråde, då denne skulle ställa till gravgästbud efter fadern Anund och det anges att han *”lät bygga en sal, som var lika stor och praktfull som själva **Uppsalen** (min emfaserings) och kallade den Sjukonungasalen”*.⁵ Oavsett sanningshalten i själva berättelsen bekräftar det att det var *hovet* där kulten landsomfattande firades som ursprungligen kallades ”Uppsala”/”Uppsalen”. Vi har alltså två från varandra oberoende källor som anger själva templet som ”Uppsala”. Därtill uppger även Ericus Olai att templet hette ”Upsala”.⁶ Att sentida hypoteser ifrågasätter detta är tämligen ointressant, åtminstone enligt Ockhams rakkniv, då det är just obestyrkta hypoteser. Att templet också var ”Uppsalen” är helt följdriktigt av att en ”sal” förefaller ha varit en sakral byggnad, medan däremot en hall tycks ha varit världslig.⁷ Namnet var därför, utifrån sin heliga status, självklart symboliskt viktigt för att binda upp de nyomvända när stiftet upprättades och domkyrkan uppfördes. Därför var det naturligtvis följdriktigt att det med sin övergripande symbolik överfördes på desamma.

4

5

6

7

Aros och Uppsala

Ofta framförs påståendet att staden Uppsala före domkyrkans flyttning skulle ha kallats (Östra) Aros. Ja, det är i princip faktiskt det enda argumentet som framförs för att Gamla Uppsala skulle ha varit det förkristna Uppsala. Men faktum är, att (Östra) Aros utpekas som "Uppsala" vid två (tre) tillfällen före flyttningen av domkyrkan. 1221 5/1 utfärdade nämligen påven ett skyddsbrev för Vårfrukyrkan i *Uppsala*,⁸ vilket tretton dagar senare följdes av ett avlatsbrev för samma kyrka, vilken då uppgavs ligga i *Aros*.⁹ Det andra belägget gäller prosten i Uppsala, vilken jämte prostarna i Sigtuna och "Aliati" 1232 kallas prepositus "*Arusiensi*"¹⁰ men 1247 är Björn "*Preposito Vpsalensi*".¹¹ Vi har alltså två belägg för att det inte på något sätt är relevant att påstå att nuvarande Uppsala, till skillnad mot Gamla Uppsala, kallades för "Aros", för "Aros" kallades även "Uppsala".

Det tredje dokumentet i detta sammanhang är det brev av 1232 2/11, då påven uppmanar alla kristna att besöka S:t Lars kyrka i Uppsala ("*ecclesiam Vpsalensem titulo beati Laurentij Martiris*") på dess festdag och efterskänker 20 dagar av deras botgöring för alla som så gör. Det här brevet tycks ha fallit bort i historieskrivningen kring Uppsala och Carlsson och Lovén (2014) utelämnar det i beskrivningen av Uppsalas medeltida kyrkor. Nu hade visserligen Uppsala domkyrka den helige Laurentius som huvudpatronus, men varför skulle påven, bara denna enda gång, benämna domkyrkan som "Sankt Lars martyrens kyrka", utan några som helst anspelningar på dess funktion som stiftets domkyrka? Särskilt som den tydliga var i starkt behov av ekonomisk support.

Det är tämligen uppenbart, anser jag, att vi här har ett vittnesmål om en S:t Lars' kyrka i Uppsala/Aros som hade stora svårigheter att överleva ekonomiskt, vilket den uppenbarligen inte heller gjorde. Den blev väldigt kortvarig. Det är en stark indikation på att Aros är tätt förknippat med orten "Uppsala". Därmed har vi behandlat de dokument som utpekar Uppsala utan bindning till själva domkyrkan och det ger oss anledning att beakta Nils Sundquists utredning som pekar mot att Gamla Uppsala tidigare haft ett Tuna-namn.¹²

Frågan är också hur de som vidhåller Gamla Uppsala som kultplatsen "Uppsala" utifrån att "Uppsala kallades Östra Aros" förklarar att vi har klara belägg för att Aros även kallades Uppsala? Naturligtvis kommer man då att åberopa det brev av år 1200, då kung Sverker skänkte Uppsala kyrka, till underhåll för kani-kerna där, åtta attungar "*in uilla Upsalensi*", av vilka fyra var i "Gorragung" och fyra i "Scarpaloster".¹³ Att "Uppsalas/Uppsalens by" avser kyrkbyn runt domkyrkan torde vara ovedersägligt,¹⁴ men det är slående att byn kallas *UppsalenS* by,

8

9

10

11

12

13

14

i genitiv – till skillnad mot Sundby som skrivs ”in Munzei Sundby nominatam”. Platsen anges alltså inte heta Uppsala, utan det är Uppsalens (d v s kyrkans) by! Slående i sammanhanget är också att det som på 1640 års karta kallas ”kyrkbyn” i 1500-talets jordbok är det som kallas ”Gamla Uppsala”.¹⁵ Det visar att det var ett högst begränsat område som associerades med kyrkan ”Uppsala” och gör att vi ser att ”uilla Upsalensi” är detsamma som ”kyrkbyn”, d v s utan eget namn. Den separata ”Kungsby” 1529, pekar däremot mot statusen som gammal kungsgård.¹⁶

Som ett brev på posten kommer naturligtvis även påven Lucius’ III brev av 1185 återopas, då denne tog Uppsala kyrka med egendomar under sitt beskydd, nämligen ”härbärgat i Uppsala med egendom” Ramby, ”Collem”, Ljusabäck, härbärgat på Munsö, samtliga med med egendom, samt fisket i Älvkarleby med tillhörigheter.¹⁷ Vad vi här måste notera är att platsen ifråga nämns i nominativ, ”Vpsalia”, vilket naturligtvis brevet av år 1200 också borde ha gjort om Uppsala varit namnet på platsen där attungarna låg. Av det förstår vi, att det härbärke som avses i brevet 1185 i själva verket legat i Aros/Uppsala. Brevet är alltså definitivt *inte* något bevis för att Gamla Uppsala skulle ha hetat Uppsala under medeltiden! Detta utöver att en fiktiv kyrkby ”Uppsala” särskilt skulle innehålla ett härbärke som speciellt måste omnämnas som tillhörigt kyrkan, då hela kyrkbyn rimligtvis var kyrkans egendom. Därav namnet ”Uppsalas by” i brevet 1200.

Uppsala var alltså antingen stiftet i sig, domkyrkan (med en kyrkby) eller *Aros*. Däremot finns det, som redan påpekats, inget som helst dokumentariskt stöd för att det skulle vara den geografiska platsen Gamla Uppsala som var det hedniska Uppsala. Slående är också det brev vari kung Valdemar Birgersson 1270 meddelade att man p g a kyrkans ofördelaktiga läge och dåliga skick hade beslutat att flytta *Uppsala domkyrka* till en lämpligare plats, med ”bevarande av dess gamla namn och privilegier”.¹⁸ D v s att vi här klart ser hur det sakrala namnet Uppsala är knutet till kultbyggnaden i sig, vilket flyttas till ny plats och ny kultbyggnad. Exakt detsamma som hänt ca 140 år tidigare, även om orsaken då bl a kan ha varit att inte ytterligare provocera de många gammeltroende som måst åse det heliga hovet på nuvarande Domberget brännas av kung Inge den äldre. Först 1295 omtalas dock nuvarande Uppsala som *staden* Uppsala,¹⁹ vilket rimligen berott på att man beslutat att endast det namnet skulle vidhånga staden.²⁰ Platsen skulle inte längre ha bägge benämningarna. Att det däremot gick så snabbt att radera ut det gamla namnet ”Aros” på handelsplatsen²¹ kan rimligen bara bero på att detta i medvetandet varit starkt sammankopplat med ”Uppsala” sedan länge.

Utöver namnet talar nämnda brev 1270 om den tidigare domkyrkans ensliga läge och oländighet, vilken var så stor, att densamma inte kunde besökas av

15

16

17

18

19

20

21

någon menighet. Det understryks ytterligare av att påven redan 1215 befallde biskoparna i Linköping, Strängnäs och Västerås att ge ärkebiskopen i Uppsala fullmakt att [åter]flytta katedralskyrkan eller biskopssätet till en plats, som kallas Sigtuna (*Sittm=Sittuni?*), om detta var lämpligt.²² Ytterligare understryker påvens brev 1258, där han tillåter domkyrkans flyttning till ett mer lämpligt ställe,²³ oländigheten. Tack vare Nils G Hörners undersökningar vet vi också att läget för Gamla Uppsala var oländigt redan omkring år 500,²⁴ men trots detta än mer oländiga läge hade stiftet flyttats från det mycket mer tillgängliga Sigtuna till kungsgårdens mark på 1130-talet. Det förefaller därför som synnerligen angeläget att denna svårtillgängliga position måste stärkas genom att associera den nya stiftskyrkan med den i sinnena välkända Uppsalen. Därför namngavs kyrkan efter den hedniska föregångaren, och därmed även stiftet, enligt den metod som gjorde katolska kyrkans spridning framgångsrik.

Snorre och Uppsala

Som vi redan sett anger Snorre Sturlasson indirekt att "Uppsala/Uppsalen" egentligen var hovet där den förkristna kulturen utövades. Men han har, i en passus i Olav den heliges saga,²⁵ ytterligare intressant information att förmedla: "*I Svipjod var det gammal sed när landet var hedniskt att det största blotet skulle hållas i Uppsala under göi. Då skulle man blota för fred och för sin kungs segrar. Dit skulle folk söka sig från hela sveaväldet. Man skulle även hålla ting för alla svear. Där fanns en stor marknadsplats och handelsmötet varade i en vecka. När Svipjod kristnades fortsatte man att hålla ting och marknad där* (min emfasering). *Sedan hela Svipjod hade blivit kristen och kungen försummade att vara i Uppsala flyttades marknaden till kyndelsmässan. Den har därefter alltid hållits och nu varar den inte mer än i tre dagar. Där hålls svearnas ting och de samlas där från hela landet*".²⁶ Den springande punkten i detta är att Snorre säger att både lagting och marknad **fortsatte** att hållas i Uppsala. Men varför skulle han behöva understryka det om det är Gamla Uppsala vi talar om? Vad är det som är så viktigt med att ting och marknad fortsatte i Uppsala? Det förutsätter ju att något annat, viktigt, slutat och rimligtvis finns det ingen annan förklaring än att det var "Uppsalen" med blotet, vilket alla vid denna tid visste som något självklart och som finns inbyggt i formuleringen "*när Svipjod kristnades*". Det indikerar att "Uppsalen" på Snorres tid inte längre befann sig på ursprunglig plats, eftersom den var knuten till domkyrkan. Dessutom sägs det att "*Dit skulle folk söka sig från hela sveaväldet. Man skulle även hålla ting för alla svear*". Man kan heller inte bortse från, att det enda skriftligt belagda folklandstinget, 1291, är knutet till platsen runt

22

23

24

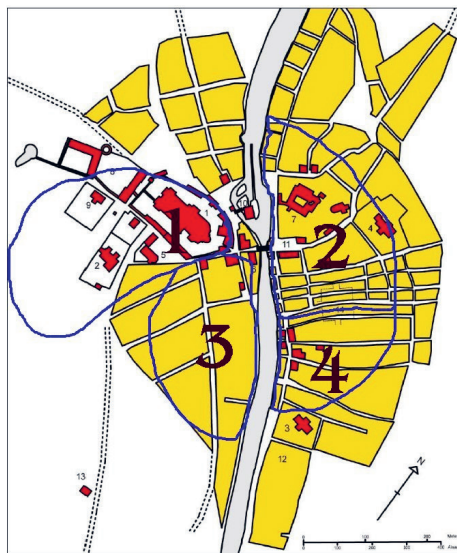
25

26

Domkyrkan och Trefaldighetskyrkan.²⁷ Föreställningen om en flyttning från ett äldre, hedniskt Uppsala till Domberget är ju dessutom helt och hållet en sentida konstruktion, utan något som helst stöd i medeltida källor, enbart baserat på den ”hyperboréiska” idén att Gamla Uppsala skulle ha varit platsen för Uppsalen. Tinget, ”Distinget”, är ju också än idag – om dock inte bokstavligt existerande utan bevarat i marknaden – kvar i Aros²⁸ och det finns inget i Snorres text som för tankarna till Gamla Uppsala. Tvärtom pekar den mot det nuvarande. Att, som vissa ibland gör, skriva att Snorre säger att Gamla Uppsala var det hedniska Uppsala är alltså fullständigt uppåt väggarna eftersom han bara skriver att blot, ting och marknad hölls i ”Uppsala” och han tydligtvis avser ”nya” Uppsala.

Att inte heller tidpunkten i sig står i centrum ser vi av att kyndelsmässan infaller nära Goie månad, vilket gör att Snorres notis om den tidsmässiga flyttningen av marknaden inte är något annat än en markering av att den i och med kristendomen binds till en kristen högtid istället, samtidigt som den krymper till tre dagar. Under heden tid var marknadsplatsen en självklarhet vid de stora offerfesterna, så som vi arkeologiskt kan se vid offerplatsen Tissø i Danmark och Snorre anger om Uppsala, och matchade rimligtvis de nio dagar som offerfesten höll på.²⁹ Av allt det här ser vi också att det Snorre kallar ”Uppsala” är Domberget på den plats som är Uppsala idag. Det finns absolut *inget* i hans text som utpekar Gamla Uppsala!

Att tinget hölls på Domberget, och inte i Gamla Uppsala, kan man också argumentera för utifrån den senare platsens ovan omtalade otillgänglighet, särskilt som knappast de topografiska förhållandena kan ha förändrats avsevärt på mindre än 150 år, sedan Adam av Bremen skrev. Vi kan också jämföra med den enda kända stora landsomfattande tingsplats som vi säkert vet var den har legat, nämligen Roma på Gotland. Den har placerats på ett ställe utan några som helst större gravmonument,³⁰ till skillnad mot mindre tingsplatser.³¹ Samma fenomen finner vi i det danska Lejre, vilket av Thietmar av Merseburg beskrivs ha liknande funk-

Förslag till hur det förkristna Uppsala/Aros kan ha varit organiserat. 1 Kultplatsen, 2 marknadsplatsen, 3 härbargen, 4 smidesområde. Bearbetad karta ur Carlsson & Lovén. Jmf artikeln "Det förkristna Visby".

²⁷

²⁸

²⁹

³⁰

³¹

tioner som Uppsala.³² I Lejre finns inte heller några stora gravhögar. Detsamma gäller den förmodade tingsplatsen för götarna, Götala, där det närmaste större gravfältet, Taskevadet, är en km bort från Tempelberget.³³ Om dessa tre stora tingsplatser saknar gravhögar, varför i allsindar skulle svearnas stora tingplats ha sådana? Från Gotland kan vi också hämta ett exempel på att kultplats och intilliggande marknad och härbärgesområde skilt sig åt och burit olika namn (jmf ”Vi” och ”Vis by”³⁴). Precis som fallet tycks ha varit vid Uppsalen, där marknadsplatsen kallats Aros.³⁵

Egentligen borde det vara självklart att en väldigt stor offerplats inte kunde ligga nära en gravplats för viktiga anfäder, särskilt om dessa var kungliga. Hur många ska vi tänka oss besökte offret i Uppsala? Det bör rimligtvis ha varit hundra-, om inte t o m tusentals under de nio sammankomstdagarna. Det skulle ha inneburit, att de helgade gravplatserna – där de viktiga förfäderna vilade – riskerade att betrampas av hundratals fötter, för att inte tala om vilka andra typer av besudlingar som kunde tänkas förekomma (slagsmål och mord under den helgade tiden, uriner, m m). Sådant bör ha varit rimligt att ha koll på inom en begränsad helig plats’ yta, men inte i ett större område, varför det förefaller logiskt att Lejre inte har några gravfält i anslutning till den heliga platsen. Varför skulle då Uppsala ligga direkt intill stora gravfältsområden som kunde riskera ”besudlande”? Detta i kombination med att det redan omkring år 500 var svårt att båtledas ta sig till Gamla Uppsala talar starkt mot denna plats som platsen för Uppsalen.

En invändning som de vilka vill förfäktat att Gamla Uppsala var platsen för Uppsala skulle kunna tänkas göra är, att ta fasta på Ynglingatals uppgifter om Auns och Adils’ död i ”Uppsala”, liksom samma källas angivelse att Aun, Egil och Adils höglagts i ”Uppsala”.³⁶ Det är naturligtvis inget bevis, eftersom Uppsala redan under hednisk tid blev ett administrativt begrepp, som t ex kan ses från ”Uppsala öd” eller senare ”Uppsala stift”. D v s att kungsgården sorterade under Uppsala.

Vi är tillbaka på noll – eller, var låg Uppsala?

Som vi ovan sett finns det inga som helst dokumentariska bevis för att Gamla Uppsala skulle ha varit det hedniska ”Uppsala” eller att Uppsala legat där. Dessutom kan namnet, som faktiskt framgått genom Snorre och befintliga dokument, kopplas ihop med Aros! Det betyder alltså att när t ex Alkarp skriver att *”Det borde exempelvis ganska tidigt ha stått klart att Saxos Uppsala inte gärna kunde vara något annat än det gamla Uppsala eftersom nya Uppsala på Saxos tid ännu kallades Östra Aros”*³⁷ så är **bevisvärdet i det påståendet fullständigt**

32

33

34

35

36

37

värdelöst! Vi är alltså bokstavligt talat tillbaka på punkt noll igen och måste åter börja tänka källkritiskt.

Vi har dessa faktum att utgå från: (1) källorna berättar att det var det hedniska hovet som i grunden var "Uppsalen".³⁸ (2) Det finns *inte ett enda* dokumentariskt eller annat belägg för att Gamla Uppsala någonsin skulle ha varit ett hedniskt "Uppsala" och då platsen en gång nämns "Uppsalens by" (i genitiv) är det kyrkbyn det avser. Alla omnämnanden av Uppsala som kan kopplas till Gamla Uppsala är dessutom direkt knutna till domkyrkan och/eller stiftet, vilket visar att det fortfarande på 1200-talet huvudsakligen var en byggnad som var "Uppsala".³⁹ Det understryker att "kyrkbyn" och "Uppsalens by" är synonyma, kopplade direkt till kyrkan "Uppsala". (3) Snorre anger att disting och marknad *fortsatte* att hållas i Uppsala, där tinget fortfarande hölls på hans tid. (4) Endast (Östra) Aros kan kopplas till namnet "Uppsala" i dokument, fristående från domkyrkan och/eller stiftet, (5), de medeltida källorna anger Domberget som platsen för "Uppsalen". samt (6), redan omkring år 500 var det inte möjligt att utan stora svårigheter ta sig båtledes till kungsgården. Dessutom bör vi ta hänsyn till att det hedniska Uppsala rimligen bestått av minst två större delar; den helgade platsen väster om ån, med namn efter Uppsalen (på "Tregudaberget"? se nedan), som även var tingsplats, samt marknadsplatsen öster om ån, med namnet Aros.⁴⁰

Härifrån skulle jag vilja börja min kritiska resa lite baklänges, nämligen hos "hyperboréerna" runt Olof Verelius. Vad hade de egentligen för grunder att anta att Gamla Uppsala var det ursprungliga Uppsala mer än en "uppenbarelse"⁴¹ och det senmedeltida namnet? På den frågan finns bara ett enda svar. Det enda de hade att gå på var "folketymologi" utifrån det senmedeltida namnet. "*Det tycks länge ha förekommit en o- eller halvlärd tradition som ville placera kultplatsen Uppsala till det gamla Uppsala*" meddelar oss Alkarp,⁴² vilket han sedan följer upp med att Messenius talar om "*de gamble*" vilka ville placera det hedniska Uppsala i Gamla Uppsala.⁴³ Även Schefferus var medveten om denna folketymologi, i det han skriver att "*eftersom den kallas det Gamla, är det rätt många som hävdar att stadens gamla säte varit där*".⁴⁴ Det existerar däremot alltså *mer än dokument enbart knutna till själva kyrkbyggnaden och/eller stiftet* som kan understödja denna folketymologi och till skillnad mot Alkarp, vilken tycks åberopa denna etymologi som bevis, anser jag att den är fullständigt i avsaknad av bevisvärde!

Angående att platsen senare benämndes "Gamla Uppsala" kan det mycket enkelt förklaras av att det var det Uppsala som i administrativt hänseende överförts från Uppsalen till den första domkyrkan, vilken då blev kyrkan "Uppsala", så som

38

39

40

41

42

43

44

Ericus Olai indirekt uppger.⁴⁵ När sedan domkyrkan flyttades till den forna Uppsalens plats, vid Aros/Uppsala med bibehållande av namnet Uppsala, så blev det självklart att kalla den gamla domkyrkan, "Gamla Uppsala kyrka", liksom också den socken i vilken den blev en vanlig sockenkyrka. Vi ser det första gången 1305, då "*ecclesije antique vpsalie*" omtalas.⁴⁶ Även 1309⁴⁷ nämns kyrkan och först 1315⁴⁸ och 1316⁴⁹ nämns Gamla Uppsala socken. Men, första gången det omtalas som en "världslig" plats är så sent som 1358 då kungens förvaltare i "*Veteri Vpsalia*" omtalas.⁵⁰ Det är alltså uppenbart att benämningen "Gamla Uppsala kyrka", via sockennamnet, gled över till att också beteckna platsen i sig. ***Det är alltså inte platsen som namngivit kyrkan utan tvärtom kyrkan som namngivit platsen.***

Vad gjorde då dessa "hyperboréer", säkert medvetna om bristen på belägg för att platsen varit det hedniska Uppsala, när de bemöttes av en skarpt och klarsynt argumenterande Johannes Schefferus? Jo, de producerade ett falsarium för att "vinna debatten". Men faktum kvarstår; förutom en "uppenbarelse" utifrån folketymologi, samt detta falsarium, hade de ***inte ett enda faktaunderlag*** att bygga på, vilket naturligtvis var skälet till att falsariet producerades. Sundquist (1953b) demonstrerar detta tydligt. Man måste också betänka att det tveklöst är detta falsarium som orsakat att människor idag tror på att Uppsalen låg i Gamla Uppsala. Det var ju det som gjorde att Verelius kunde kringgå kanslerförbudet mot fortsatt diskussion och därmed få sista ordet.⁵¹ Det gör att man misstänker att Verelius var införstådd med att falsariet skulle tillverkas, även om han kanske inte själv la sin hand vid det. Men, inte nog med att Verelius, tack vare Schefferus död, nu kom att få sista ordet, det gav senare Peringskiöld möjlighet att driva falsariet längre, genom att "tillrättalägga" uppenbara brister i detsamma.⁵² Hade inte falsariet producerats hade ingen grund funnits för att driva den folketymologiska uppenbarelsen vidare och ingen hade idag blivit inbillad att "hednatemplet" låg i Gamla Uppsala.

Mot bakgrund av detta faktum borde nutida källkritik ha gått in långt tidigare och ställt frågor, men – som sagt – på i bästa fall ren slentrian går man på och bara förutsätter att Gamla Uppsala var "Uppsala". Men, faktum är att man också måste fråga sig om slumpen verkligen fungerar så att ett falsarium, som kan avfärdas helt, skulle träffa rätt på en folketymologi som i övrigt ***inte är underbyggd av några dokument eller arkeologiska fynd***? Om det rört någon annan plats än den "nationella stoltheten" Gamla Uppsala, hur många hade då, handen på hjärtat, trott på ett sådant scenario?

Alltså är vi, som sagt, tillbaka på punkt noll och då måste vi börja ta i beak-

45

46

47

48

49

50

51

52

tande vad de visserligen sena medeltida källorna säger (men betänk då att "hyperboréerna" är ytterligare 200 år senare, utan att de på något sätt ifrågasatts i någon större omfattning av historisk eller religionshistorisk kritik) eftersom de är de äldsta vi har om Uppsalens läge. Vad vi då har är ovan refererade Snorre, som meddelar oss att ting och marknad *fortsatte att hållas* i Uppsala. Vi har också Lilla rimkrönikan som på 1450-talet anger att templet legat på domberget:

*Gamble Upsala war konunga säthe
Thet mande Almogen Kung Nordian läthe,
Och skedde thet alt för dy,
At affgudhar vore i Upsala by;
Ett förgylt mönster på Domkyrkiebärg war;
I Upsala ther nye Domkyrkian star
Ther dyckades Affgudhom threm,
Thor Gudh var högster aff them,
Han satt naken som ett Barn,
Siw stiernor i handen och Karlewagn;
Odhan och Frigga, hvar vedh hans sijdh,
Sadane Gudhar kunne Svensk Män lijda.⁵³*

I denna text kan vi utläsa, att kungasätet låg norr om och att det etablerats för att gudadyrkan bedrivits i "Uppsala by", samt att ett förgyllt tempel (mönster) stått på den plats där domkyrkan står. Det följs upp med ett angivande om var lunden där kropparna hängdes upp var belägen:

*Gudarna skulle med Bloden späckias,
Och kropparna skulle i Lunden sättias,
Ther nu Bonda Kyrkian star
The trodde hvar Qvist ther heligh var;
Mans och Hundars och Diurs kroppa,
Som the icke kunde i Lunden stoppa,
Höllo de för helgadoma,
Och mente them sigh myckit froma;
Sjutijo siu⁵⁴ ta taalde ther en
Hängia Kroppa vtan meen.⁵⁵*

Prosaiska krönikan, som skrivs vid samma tid, har förmodligen haft samma förlaga som Lilla rimkrönikan och meddelar att: "då valde götha och swidia, vilka som nu båda kallas svenske, endräktligen Inge Philmersson till konung och skickade att hans konungasäte och mesta uppehållsort skulle vara i gamla Uppsala, ty att där var deras avguda mönster. Och det var allt förgyllt. Och det stod uppå domberget som nu står Upsala domkyrka i detsamma mönster hedrade de tre gudar."⁵⁶ Den enda skillnaden är att "Uppsala by" utelämnats, vilket näppeligen

53

54

55

56

kan vara av särskild betydelse, särskilt som även angivandet om kropparna och lunden också finns med.⁵⁷

Intressant nog har jag inte sett någon som diskuterat de tydligt kompletterande uppgifter som Lilla rimkrönikan (och Prosaiska krönikan) anför, utöver de uppgifter som Adam av Bremen ger oss.⁵⁸ Först är det den exakta uppgiften om "templets" läge där nuvarande domkyrkan står, sedan att Tor avbildades naken som ett barn på en "Karlavagn" med sju stjärnor i hand.⁵⁹ Angående Frej sägs att han skänker fred, köttslig lusta och många barn, vilket det senare saknas hos Adam, vilken istället anger att han är försedd med en stor manslem. Rörande lunden och offren där så anges en exakt plats, nämligen där nu "Bondakyrkan" står. Uppgifterna är så mycket rikare i de båda krönikorna att det inte är rimligt att bara underförstått anta att författaren till Lilla rimkrönikan hittat på dem. Han måste haft en annan, äldre källa som han följt!

Något senare är Ericus Olai, vilken om Domberget och Uppsalen säger: "*Erat in monte prefato templum mirificum multa ambicione constructum, auro tectum*".⁶⁰ I sammanhanget måste man också beakta Yngre krönikans och Ericus Olai:s angivelser rörande det träkapell, vilket enligt domkyrkans "Liber memorialis" uppförts 1280 "*infra muros*", dit sankt Eriks relikier fördes. Hos bägge källorna återkommer där – om än med felaktigt årtal – att det var på platsen där det hedniska templet låg.⁶¹ I dessa notiser ges också en intressant koppling till templet och den senare trefaldighetskyrkan – vilken kan ha föranlett att läget för "Uppsalen" hos vissa tycks ha missuppfattats som platsen för Trefaldighetskyrkan. Ericus Olai skriver "*construeta [fuit] Ecclesia lignea intra muros inceptos in monte S. Trinitatis ubi quondam stetit templum Upsala trium deorum*".⁶² Det följer Yngre krönikans uppgift att det skett "*in monte sancte trinitatis*", på platsen för det gamla hednatemplet.⁶³

Är det verkligen en slump att de tre gudarnas tempelberg senare benämns trefaldighetsberget eller att den första kyrkan vid Aros byggs på berget och helgas just till den heliga trefaldigheten? Personligen betvivlar jag den slumpen. Vad fanns det för logik i att bygga den första kyrkan på det mer otillgängliga berget på andra sidan Fyrisån, istället för att, som man gjorde med de senare kyrkorna i "Aros", resa den i anslutning till församlingsmedlemmarna? Som jämförelse kan tas den äldsta S:t Hanskyrkan i Visby, vilken redan i mitten av 1000-talet uppfördes i sten, men en bit från bebyggelsen därför att den uppfördes på och samtidigt "inmutade" platsen för de kristna på den förkristna för hela Gotland gemensamma offerplatsen "Vi".⁶⁴ Utan tvekan är det samma mönster vi ser i Uppsala! In-

57

58

59

60

61

62

63

64

tressant är också, att den äldsta, lilla Trefaldighetskyrkan låg under och öster om den nuvarande domkyrkans högkor,⁶⁵ d v s nära kanten av bergväggen upp till platån där domkyrkan senare byggdes. Varför så perifert? Det rimliga svaret är att väster om kyrkan låg resterna av Uppsalen och det tog förmodligen lång tid att rena den platsen från ”hednisk styggelse”, något som också bör ha bidragit till att den första Uppsala domkyrka förlades ute vid kungsgården. Det styrks inte minst av att man tidigast alltså inte ens vågade förlägga Trefaldighetskyrkan vid offerlundan utan istället på perifer mark!

Utöver det anger Johannes Magnus 1554 att templet låg ”i detta Uppsala”⁶⁶ och brodern Olaus att det i ”domkyrkan i Uppsala (där; eller i vars närhet, det för 600 år sedan bedrevs avgudadyrkan på vissa kullar) finns ett mäktigt kostbart och underbart ur”.⁶⁷ Slutligen skriver Messenius om domkyrkans marmorgrund, ”belägen på samma plats där tidigare helgedomen för hedniska avgudabilder florerade”.⁶⁸

Vi kan alltså konstatera, att vi har en lång räckvid av belägg för att Uppsalen legat på nuvarande Domberget. Det borde också vara uppenbart att åtminstone källorna från 1400-talet går tillbaka på minst en äldre, annan förlaga än Adam av Bremen, genom de precisa angivelserna om Uppsalens och lundens läge, samt namnet ”Trefaldighetsberget” (”Tregudaberget”) och vilken källa därför andas stor trovärdighet.⁶⁹ Mot det står ”hyperboréernas” förläggande av Uppsalen till Gamla Uppsala, utan stöd av skriftliga källor och enbart vilandes på folketymologi.

Adam av Bremen motsäger Gamla Uppsala

Det har framförts kritik mot de anförda, medeltida källorna om templets placering på Domberget för att de är sena och att de *delvis* baserar sig på Adam av Bremen i sin beskrivning av Uppsalen. Förutom att detta inte borde affektera angivandet av läge, eftersom Adam inte uppger ett sådant, ska jag här ändå gå i polemik mot det ”osannolika” i att Uppsalen, som Adam uppger det, var ”helt prydd i guld” (*”quod totum ex auro paratum est”*). Förutom att han inte anger att Uppsalen var byggd *av* guld, eller ens minutiöst prydd i samma metall (eller om det var inter- eller exteriört), så har det arkeologiskt på ett flertal ställen under de senaste årtiondena kunnat beläggas att hedniska sakrala byggnader tycks ha givits många votivgåvor i form av ”guldgubbar”.⁷⁰ Av allt att döma var Uppsalen den i särklass viktigaste kultbyggnaden i hela Norden⁷¹ och oändligt många fler individer måste ha uppsökt den än någon annan ”sal” i samma del av Europa. Det är därför verkligen ingen orimlighet att förutsätta att tusentals ”guldgubbar”, under flera

65

66

67

68

69

70

71

Artificiella gravhögar är inte "montes".

hundra år, satts upp på väggar och stolpar. Guld som sedan "de rättroende" ansåg sig ha rätt att beslagta när hedendomen skulle utrotas och "sanningen" piskas in i de vantroga. Adams uppgift förefaller därför som högst sansad och rimlig utifrån vad arkeologiska fynd vid andra hov eller harg uppvisar. Särskilt som han förmodligen fått den av ögonvittnen.

Återstår alltså att ta ställning till sakuppgifterna, att Uppsalen låg på Domberget. För det första är dessa uppgifter *minst* 200 år äldre än Verelius' folketymologiska uppenbarelse om Gamla Uppsala som platsen för templet, vilket avgjort ger dem ett gigantiskt försteg. För det andra har här konstaterats att det inte existerar något enda dokument som kan styrka att Gamla Uppsala var det hedniska Uppsala och för det tredje så motsäger Adam att platsen för Uppsalen varit Gamla Uppsala! Det jag syftar på är skolion 139, som anger: *"En guldkedja omger templet. Den hänger över husets tak och strålar mot de ankommande på långt håll, därför att själva tempelområdet, beläget på slät mark, har berg ("montes") placerade omkring sig, liksom en teater"*.⁷²

Vad som är intressant i sammanhanget är inte den oklara uppgiften om guldkedjan, utan att det anges att det är "montes", inte "sepulcres" (gravar), eller ens "acervos" (högar) som omger Uppsalen. Uppgiften emanerar utan tvekan från ett ögonvittne och om det ska stämma på Gamla Uppsala måste vi förutsätta att detta ögonvittne inte hade en aning om skillnaden på "montes" (naturliga förhöjningar) och "sepulcres"/acervos" (av människan skapade gravar/högar – jmf t ex att Snorre uppger att kungar "höglades"). Hur sannolikt är det att sådana slumpvisa sammanträffanden skulle infalla, att Adam bland flera ögonvittnen (bl a danske kungen Sven Estridsson) skulle välja att referera ett som inte kunde skilja på en naturlig förhöjning och en uppkastad gravhög? (Hur okunnig kunde man egentligen vara när man besökt Uppsalen)? Vidare att ett icke dokumentariskt

underbyggt Gamla Uppsala som platsen för Uppsalen (samtidigt som Aros utan domkyrka benämns Uppsala), fick någon av "hyperboréerna" att producera ett falsarium för att stärka sin uppenbarelse (och att vi ska lita på dem, vilka är 200 år senare än de medeltida uppgiftslämnarna) samt att Lilla rimkrönikan, Prosaiska krönikan, Ericus Olai, Johannes och Olaus Magnus, samt Messenius skulle fara med osanning, enligt någon sorts sammansvärjningsteori? (Och då inte "hyperboréerna" som bevisligen far med osanning). Därtill måste man tillägga, att minimibeviskravet på dem som vill förlägga Uppsalen till Gamla Uppsala utifrån "montes" måste vara att de kan finna någon annan tidig skribent, eller parallell, som beskrivit gravhögarna där eller annorstädes som sådana!

En sorts modern parallell till hyperboréerna kan kanske sägas vara Magnus Alkarps uttalande, där han säger att; "*Adam av Bremen hade aldrig satt sin fot i Uppsala. Och på 1400-talet blandade man ihop begreppen och fick för sig att det hedniska Uppsala låg i staden Uppsala.*"⁷³ Detta samtidigt som han underlåter att 1) ge något skäl till varför man skulle ha blandat ihop begreppen på 1400-talet, att 2) meddela att Verelius aldrig satt sin fot i det hedniska Uppsala och 3) absolut inte ger något som helst skäl till varför denne 600 år senare *inte* skulle ha blandat ihop begreppen! Särskilt som vi vet att han hade **uppenbara skäl för att blanda ihop begreppen**; nämligen idéerna om hyperboréernas hemvist och Atlantis.

Eftertanke och "rakknivar"

Här krävs eftertanke svenska historiker, religionshistoriker och arkeologer! Jag vill påminna om Ockhams rakkniv i detta sammanhang, vilken är viktig för förståelsen av en riktig historieskrivning: "*Mångfald ska inte förutsättas om det inte är nödvändigt,*" eller, "*krångla inte till saker i onödan,*" eller "*lägg inte till osynliga punkter när du drar en linje.*" För sådan mångfald eller osynliga punkter krävs att man har *god grund* att stå på, inte bara antaganden om att det *kanske, kan, det är inte omöjligt* eller att någon *sentida nationalchauvinist* påstått att det var så eller så. I historieskrivningen kring Uppsalen finns det ett flertal sådana icke underbyggda, osynliga punkter tillagda: Att gravhögar är berg/naturliga förhöjningar, att Lilla rimkrönikan, Prosaiska krönikan, Ericus Olai, Johannes och Olaus Magnus, samt Johannes Messenius skulle fara med osanning (samtidigt som vi vet att åtminstone någon av "hyperboréerna" gör just det), att det är en motsättning mellan Aros och namnet Uppsala, att svears ting och marknad skulle ha hållits i Gamla Uppsala, att dokumenten skulle utvisa att Gamla Uppsala var det hedniska Uppsala, och förmodligen fler när man skärskådar det närmare.

Vi kan slå fast, att de som vill förlägga den hedniska kultplatsen "Uppsala" till nuvarande Gamla Uppsala *inte kan framvisa ett enda bevis* för att så var fallet utan att tvärtom alla källor före 1600-talet pekar mot nuvarande Döberget, eller åtminstone Aros. Och, med handen på hjärtat, hur trovärdigt blir det när man kritiserar t ex den isländska litteraturen för att vara osäker, då den är 200 år efter om-

talade händelser, eller de svenska krönikörerna, 400 år senare, samtidigt som man fullständigt okritiskt accepterar en uppenbarelse utifrån folketyologi som ligger 600 år senare än det beskrivna? En uppenbarelse som dessutom till stora delar vilar på nationalistiska storhetsdrömmar, på föreställningen om att kyrkans torn var rest av templet och som dessutom har producerat ett falsarium för att "vinna debatten". Metodologiskt och källkritiskt är det fullständigt uppåt väggarna!

Jag påstår, att behandlingen av frågan om Uppsalens lokalisering är ett genant exempel på långvarig brist på text- och annan kritisk analys (med vissa undantag, som t ex Johannes Schefferus, vilken överglänser de flesta moderna historiker, religionshistoriker och arkeologer). Av ren slentrian köper man fortfarande idag en "storsvensk" efterkonstruktion som inte har någon som helst grund i källmaterialet eller verkligheten. En konstruktion som så sent som 2018 presenterades som obestridlig fakta i TV-serien "Vikingarnas tid".

Det är ingen som fortfarande tror på att Sverige var hyperboréernas hemvist, att det var det sjunkna Atlantis eller att stentornet i Gamla Uppsala kyrka är rest av ett hedniskt tempel. Men däremot ska vi tro att upphovsmännen till dessa tokiga idéer genomskådade medeltida konspirationer och med hjälp av folketyologi hittade den "sanna" platsen för Uppsala. D v s att männen bakom den mest bisarra göticistiska linjen, under 1600-talet – som Dick Harrison benämner den⁷⁴ – mitt i detta bisarra skulle ha hittat rätt enbart utifrån egna uppenbarelsen och folketyologi. Det är ju fullständigt absurt! Särskilt som de "bisarra" upphovsmännen också argumenterade utifrån en förfalskning. I samma anda ignorerar det officiella Sverige att Östra Aros, utan domkyrka, benämns Uppsala men hävdar istället att bevis för att Gamla Uppsala var det hedniska Uppsala är att "nya" Uppsala före 1273 benämns "Östra Aros". Det är ju om möjligt än mer absurt! Dessutom bortser man från Gamla Uppsalas dokumenterade oländighet, vilken gjorde den direkt olämplig som gemensam, stor samlingsplats redan omkring år 500 – något som förstärktes av gravfälten. Frågan är om man på detta kan applicera Hanlons rakkniv: *"Tillskriv aldrig någon ont uppsåt när det är tillräckligt att förklara det med dumhet"*? Nu tror jag att det i de flesta fall inte handlar om dumhet, det vill jag understryka, men man kommer nog sanningen nära om man byter ut det ordet mot "slentrian". För att inte tala om rädslan för att stötas ut om man inte är "rätt", vilken idag genomsyrar hela det svenska samhället.

När det inlärdas får slå ut det kritiska tänkandet

Vad denna min text indirekt pekar på, menar jag, är hur det invanda, det inlärdas, får slå ut kritiskt tänkande. Till det bör också adderas den hos de flesta ack så starka "Simmelweisreflexen", vilken speglar en oförmåga att ifrågasätta sin egen övertygelse. Det är inte unikt för frågan om var Uppsala låg, för som specialiserad på Gotländsk medeltid kan jag peka på åtminstone en fråga som är jämförbar. Det är den sentida myten om de gotländska farmännen, vilken – likt

74

myten om Gamla Uppsala som platsen för hednatemplet – blivit någon sorts patriotisk, helig föreställning. Undertecknad har mer än någon annan penetrerat samtida källor rörande gotländsk handel,⁷⁵ och visat på att det inte finns några som helst vittnesbörd som kan styrka att en gotländsk ”farmannahandel” existerat under åtminstone 1200- och 1300-talen. Mot det har egentligen ingen gått i polemik,⁷⁶ men däremot har man fortsatt att ändå låtsas som om den gotländska farmannahandeln är ett faktum. Senast i de av Gotlands museum utgivna ”Gotlands historia” (2017), ”Upptäck Visby” och ”Upptäck Gotland”⁷⁷ (bägge 2019).

Parallellen med myten om Gamla Uppsala som platsen för hednatemplet är slående. I övertygelsen om att den är så oantastbar att den inte kan ifrågasättas så avfärdade två av våra mer framträdande historiska tidskrifter, ”Fornvännen” och ”Historisk tidskrift”, en första version av denna text som ”ovetenskaplig”. Därvid fortsatte de det tystande som redan Magnus Gabriel de la Gardie, på Johannes Schefferus önskan, inledde kring idén att Gamla Uppsala var platsen för hednatemplet. Ett tystande som dock Verelius kunde kringgå tack vare det ”mirakulösa” fyndet av förfalskningen ”Annotationes ex scriptis Karoli episcopi Arosiensis excerptæ.”⁷⁸ På 1600-talet handlade det emellertid om personliga påhopp och smutskastning, men idag måste man fråga sig varifrån ett sådant stryppande av debatt kring frågan kommer ifrån.

Från en enskild forskare får jag emellertid en antydning om att texten ovan bl a inte tillfredsställande lyckas styrka att Uppsala/Östra Aros var Uppsala och att det finns språkforskare som har annan syn på hur namnet Uppsala ska tolkas. I det ligger ett underförstått antagande, att om språkforskare 1000 år efter händelserna, utan samtida dokument, ifrågasätter det som två av varandra oberoende, något så när samtida källor säger, att hovet var Uppsala/Uppsalen, så är språkforskarna trovärdiga, men inte de äldre skribenterna. Förutom att det egentligen är ovidkommande vad etymologin beträffar är det viktiga faktiskt att hovet var ”Uppsalen”!
Därtill ska vi godta att Gamla Uppsala är platsen för detta tempel, fast det

Ingen tror längre på att Sverige var hyperboréernas hemvist, eller det sjunkna Atlantis, men däremot ska vi tro att denna inbillade hemvists upphovsmän funnit platsen för den hedniska Uppsalen.

75

76

77

78

inte på något vis är påvisat av källor eller arkeologiska fynd, utan endast grundar sig på en folketymologiskt grundad uppenbarelse på 1600-talet. Dessutom avfärdas två (tre) dokument, vilka tveklöst utpekar Aros som Uppsala före 1273, som utan bevisvärde – samtidigt som dokument vilka enbart nämner kyrkobyggnaden och stiftet som "Uppsala" skulle bevisa att "kyrkbyn" var platsen för "Uppsalen". Ska det vara skäl för att frågan inte ska debatteras men istället forskningen ska sätta skyggglappar på och som ett mantra fortsätta att helt utan vetenskapligt underlag upprepa: "Gamla Uppsala var platsen för hednatemplet"?

Var kommer denna märkliga attityd från frågar jag mig? Vad texten ovan alltså sätter fokus på är att det överhuvudtaget *inte finns ett enda stöd i någon som helst källa för att Gamla Uppsala skulle ha varit platsen för Uppsalen, enbart att domkyrkan, och därmed stiftet, var "Uppsala"* under 1100- och 1200-talen, vilket ju borde göra att man ifrågasätter denna bild. Istället utgår man från att det helt ounderbbyggda, långt senare av "hyperboréerna" genom en folketymologisk uppenbarelse upptäckta "sanna" förhållandet skulle vara det rätta, trots att de enda existerande äldre källor som anger läge utpekar Domberget i Uppsala som platsen för templet, eller åtminstone Aros som Uppsala.

Situationen blir tämligen grotesk när det "vetenskapliga" förväntas vara att motbevisa något som aldrig bevisats, istället för att ifrågasätta det som aldrig bevisats och se till de uppenbara vittnesbörd som finns. Ska vi prata om något som är ovetenskapligt så är det just den utgångspunkten. I förlängningen gäller det också hur man har handskats med grävningsresultaten från Gamla Uppsala. Där har man grävt och grävt och grävt och grävt men utan att finna något som bekräftar att där var platsen för Uppsalen eller den stora kultplats som Adam av Bremen talar om. Däremot har man på vägens gång försökt att t ex tolka byggnadsrester som rester av templet och hela tiden har man styrts av övertygelsen om att uppenbarelsen som Verelius fick skulle stämma och aktivt letat med avsikten att finna bevis för den. Jag skulle vilja påstå, att man därför inte grävt förutsättningslöst och därmed är risken stor för att andra möjligheter förbises.

Det rimliga vore, att de som försvarar 1600-talsuppenbarelsen går in och anför sakliga stöd för den, gentemot alla ifrågasättanden och källbelägg som här presenterats. Men, det vore väl så skamligt om det skulle visa sig att historieforskare av olika slag, för att inte säga hela nationen Sverige, under århundraden så okritiskt hållit fast vid en nationalchauvinistisk "uppenbarelse", att det därför anses värt att ignorera ifrågasättandena och sopa en diskussion om detta under mattan.